

שלושים להסתלקותו של ראש ישיבות אור אלחנן זצ"ל

אור חדש

שיח תלמידים מרגש על דמותו הנערצת של ראש הישיבה, הגאון רבי משה מרדכי חדש זצ"ל, דרכו החינוכית ואורחותיו המאירות • "לבניך – אלו התלמידים"

זאב פלדמן

גם במעשים של יום-יום. כך, לדוגמא, סופר שבשנות צעירותו הוצרך להתאשפז בבית חולים ולשהות בו כמה ימים. במיטה הסמוכה אליו, שכב יהודי תם וישר דרך מבני עדות המזרח, אשר בני ביתו שבאו לבקר היו נראים כלומדים במוסדות המזרחי. במהלך שהותו שם, התפתחה ביניהם שיחה קצרה, ובמהלכה שאל אותו רבי משה היכן ילדיו לומדים, והלה השיב אכן שלומדים במוסדות הממ"ד. אמר לו רבי משה: 'זה לא טוב, אתה צריך להעביר אותם ללמוד במוסדות החינוך העצמאי. החינוך שלהם וכל העתיד שלהם יראה אחרת'. ואכן, לאלתר יצר רבי משה קשר עם עסקנים העוסקים בשילוב במוסדות על טהרת הקודש ובפעילותם הנמרצת העבירו את הילדים ללמוד במוסדות החינוך העצמאי, כאשר אחד מהם התפרסם לימים בפעילות ציבורית ומעיד כי את חייו הרוחניים, וחיי כל בני משפחתו החרדים, חב הוא לרבי משה, אשר המשיך בקשר מיוחד עם בני משפחה זו שהכירו לו טובה עד מאד. הוא אשר אמרנו שכל ארחות חייו סבבו ונעו סביב הייעוד להרבות תורה ולהגדילה בעולם.

מן הענין לציין, כי כאשר בתו של אדם זה הגיעה לפרקה, הגיע הלה לרבי משה שיציע לו בחור מהישיבה, שאל אותו: 'מה אתה מחפש עבורה', השיב לו: 'בחור טוב, שיהיה בשבילו בושה שיש לו כזה שווער'... הסתכלות זו נבעה כתוצאה מהנטיעות שנטע רבי משה בו ובמשפחתו ומכל אורח החיים שהשתנה בעקבות מעברם לחינוך תורני.

עד היכן נבעה מסירות נפשו ל'תלמידיו, שהכל מתפעלים הימנה? ישנו מעשה נורא שיכול ללמד על מסירותו הרבה בעבור כל תלמיד ותלמיד. כידוע, רבי משה שימש כש"ץ בתפילות הימים הנוראים. באחת השנים לפני תחילת תפילת 'נעילה' ביום הקדוש, ירד רבי משה

מקומות' - 'אהל תורה' הנודעים בהיכלי התורה שנערכו בידי בנו ממלא מקומו בראשות הישיבה הג"ר חיים אריה שליט"א מובאים חידושים רבים שנתחדשו לו בעת הכנת השיעורים. לעיתים היה יוצא רבי משה לבקר ולמסור שיעורים בישיבות הקטנות בראשותם עמד ברחבי הארץ, ובאותו היום היה מוסר שלושה-ארבעה שיעורים בכמה סוגיות שונות, וזאת בפני בחורים שהיו מונחים בענינים אלו שבועות מספר קודם לכן.

ככלל, אחד הזמנים המיוחדים אותם היה מייחד רבי משה לעמל התורה שעות רצופות, היה בלילות שבת אותן היה עושה קודש ל' ולתורתו, וכמעט עד אור הבוקר היה שקוד על תלמודו ללא הפסק.

מה, לדעתכם, הביא את רבי משה לייסד ולהקים עוד ועוד ישיבות ברחבי הארץ?

היה לו מבט גדול ורחב היקף. לפעול, לעשות ולהרבות תורה בעולם. על הקמת הישיבה לצעירים בטבריה התבטא כי זהו דבר שעליו "אני יכול לבוא למעלה נקי ולומר שנעשה לשם שמים"...

זה היה מבטו ותכונתו בכל ימי חייו, אך לא רק בייסוד ישיבות, אלא

אלא ביאר שכתוב בגמרא שזקן לא יכול להיות דיין בסנהדרין, שכבר הוא מאבד מהרגישות והחמלה, ולכן היה צד שאינו יכול יותר ללמד תלמידים. ככלות השלושים לסילוקו של ראש ישיבת 'אור אלחנן' זצ"ל, פנינו לכמה מתלמידיו אשר זכו להסתופף בציף רבות בשנים ומהם שמענו על קצות דרכיו של הרב שהיה אב ל'תלמידיו. 'אבא' - במלוא מובן המילה. כך הם חשו בציף מאז התוודעו לראשונה לדמותו המופלאה, כשעמד מהרה נכרכו אחריו באהבה נזה, ועד ליומו האחרון על אדמות. דבריהם אודות כך, הרי הם לפניכם, איש איש בסגנונו ובשפתו המיוחדת לו.

בשיחה שקיימנו עם אחד מחשובי תלמידיו, הרה"ג רבי יצחק זאב פיש שליט"א, פותח הוא בדברים נרגשים אודות העמל הרב בתורה ומסירתה לדורות הבאים, אותם ראה במחיצת מורו ורבו זצ"ל:

"שיעוריו, הן היומיים והן הכלליים, נודעו לשם ולתהילה, כאשר בכל אחד מהם היה שזור חידושים יקרים ומופלאים. בספרי 'מראה

התלמידים קרויים בנים והרב קרוי אב" - דברי חז"ל אלו מבטאים את תחושותיהם של אלפי תלמידי ישיבת 'אור אלחנן', אשר התחממו לאורו של מורם ורבו הגאון רבי משה מרדכי חדש זצ"ל, לאורך ארבעים השנים האחרונות.

כזאת דרש ראש ישיבת 'אור אלחנן' זצ"ל בעצמו לפני כמחצית השנה, בהספד שנשא ככלות השנה להסתלקותו של הגרב"צ פלמן זצ"ל, ויודעי דבר הבינו אל נכון כי כל דבריו בוקעים ממעמקי נפשו הוא: "בגמרא בבבא בתרא (דף כ"א, א') מובא שבתחילה מי שיש לו אב מלמדו תורה, מי שאין לו אב לא היה לומד תורה. דרשו את הפסוק 'ולמדתם אותם את בניכם' - 'ולמדתם אתם' שרק האב יכול ללמד את בניו תורה, משום שבשביל ללמד תורה צריכים להיות אבא, אי אפשר סתם ללמד תורה אלא זה צריך ללכת עם אבהות ואולי גם אמהות. ולכן לפני תקנת יהושע בן גמלא שהמצב היה שמי שיש לו אב מלמדו תורה, ומי שרח"ל אין לו אב, אין מי שילמדו תורה, כי לא שייך שאדם אחר ילמדו תורה. לימוד תורה זה לא רק לומר לבן מה אסור ומה מותר, אלא זה לתת חיים לבן, וממילא מי שאין לו אב, אין מי שילמדו תורה.

ושמעתי פעם מהגאון הגדול רבי אפרים בורדיאנסקי זצ"ל בשם מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, פשט נפלא. מובא בגמרא ביבמות (דף ס"ב, ב') על הפסוק 'בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידיך', שמי שהעמיד תלמידים בצעירותו צריך להמשיך ולהעמיד תלמידים גם בזקנותו. ולכאורה מה החידוש בזה, ומדוע היה צד לומר שהוא לא יכול להמשיך ללמד תלמידים בזקנותו, הרי מסברא אנחנו אומרים שאדברא מי שהעמיד תלמידים בצעירותו, הוא בוודאי יכול להמשיך וללמד תלמידים בזקנותו שהוא כבר מכיר את דרכי הלימוד.

ממקומו לעבר מקומו של... אחד התלמידים. הכל התפלאו לראות מה עושה ראש הישיבה בשעה גורלית ומקודשת זו, אך הוא ניגש לבחור פלוני, בו טיפל במסירות רבה במשך השנה אך כנראה שהלה מצידו לא התקדם כמצופה, פנה אליו ולחש באזנו: 'אני ניגש כעת לעמוד התפילה ל'נעילה', ועומד לכוון עליך שתהיה לך שנה של הצלחה. אתה מצידך תתפלל במקומך, ואקווה שהתפילות של שנינו יחד יעלו ויתקבלו במרומים ואכן תהיה לך שנה של הצלחה גדולה יותר'... נקל לשער את עוצמת הדברים לבחור מן השורה, כאשר ראש ישיבתו העומד בראש מנין של למעלה מחמש מאות מתפללים, ניגש אליו ואומר לו את הדברים הללו, והדבר השפיע עליו עמוקות. מעבר לכך, היה בכך שיעור היכן נעים מחשבותיו של רבי משה באותם רגעים נעלים ומיוחדים ומה חשוב לו באותו הזמן.

הקשר החזק של התלמידים עמו, כאשר גם שנים רבות לאחר שנישאו עדיין היו שבים מפעם לפעם לישיבה, ובפרט בתפילות הימים הנוראים, נבע מהקשר שהוא עצמו טווה עמם והאהבה המיוחדת שהקריין כלפי כל אחד ואחד מהם. כך, לדוגמא, כאשר שמע על אברך מבוגרי הישיבה שחלה ונפל למשכב, היה מגיע לבקר, אם בבית החולים ואם בביתו.

במידותיו הטובות והנאצלות, ניכר היה שצמח בערגות בית אביו הגדול המשיגהו זצ"ל...

אכן, ניתן לומר בפה מלא כי היה 'גאון במידות'. כל עניניו בן אדם לחבירו היו אצלו לראשונים במעלה. היתה לו קביעות בערב ראש השנה ללכת לבקר ולאחל שנה טובה לזקנים וגלמודים, בבתי אבות ובבתי אלמנות. שח לי אחד ממקורביו שהתלווה אליו באחת השנים לסבב ביקורים זה, כי אין לתאר ואין לשער כמה החיה אותם בעצם ביקוריו וכן במילותיו המעודדות והמחממות. מעניין לספר כי היה לו לרבי משה דוד זקן ששהה באחד מבתי האבות, וכאשר היה מגיע לבקר, נכנס לבקר אף בחודריהם של זקנים נוספים ששהו במקום. באחד הימים הלך הדוד לבית עולמו. בערב ראש השנה שלאחר מכן, הלך רבי משה שוב לבית אבות זה, ועם כניסתו קידמו אחד מהזקנים בשמחה, באמרו: 'אני מחכה לך כבר מהבוקר, רציתי לראות אם גם אחרי שהדוד שלך נפטר, תבוא לבקר אותי'...

אחד ממקורביו שח לי כי במשך השנים הארוכות בהם שהה במחיצתו, הבחין כמה פעמים שנעשו לו דברים שנגדו את רצונו עד כדי שגבלו והגיעו לפגיעה אישית, ובאותם

רגעים התעטף בשתיקה מיוחדת, כשהוא מתעלה מעל עצמו ולא דיבר עוד אודות דברים אלו מאומה לעולם. "כמה פעמים", סיפר, "יצאתי מהכלים מה'כובש את יצרו' האדיר שנגלה לנגד עיני, וככל שחשבתי כי על מקרה פלוני לא ישתוק, עד מהרה התבדיתי ונוכחתי לראות כיצד מעביר על מידותיו בהתנשאות כארי". בנוסף, כאשר בחודשים האחרונים, מאז פרצה ונודעה מחלתו, היו פרסומים שונים אודותיו ואודות חוליו שפגעו בו מאוד, עם כל זאת לא הגיב מאומה ועבר על כך בשתיקה מיוחדת.

יש לציין נקודה נוספת שניכרה אצלו באופן מיוחד. הזהירות שלו בממון הישיבה היתה מופלגת עד מאד. שח לי אחד ממידעיו שהתלווה אליו באחת מנסיעותיו לחו"ל עבור הישיבה, ובהגיעם לשדה התעופה בתום המסע הבחין שרבי משה חלש וחיוור ונראה היה כעומד להתעלף. ביקש הוא לקנות בקבוק שתיה עבורו, אך רבי משה סירב באומרו: 'אין צורך'. עוד חצי שעה עולים על המטוס, חבל על הכסף', וזה אירע בתום נסיעה בה אסף סכומים הגונים של מאות אלפי ש"ח. בהזדמנות אחרת נוכח שוב לראות עד היכן היא קפידתו בזהירות בממון הישיבה, כאשר ישב עמו במשרד הישיבה ורבי משה הוצרך לרשום דבר מה קצר על דף שלא היה בנמצא, הלה פתח את מגירת הניר שבמכונת הצילום במקום והוציא ממנה דף צילום, אך רבי משה הביע את מורת רוחו לשם מה צריך דף כה גדול וחבל על הנותר. זכורני גם שלעיתים היה רבי משה עולה לנסוע באוטובוס עירוני כשהוא מוציא כרטיסיה מכיסו ומשלם, בו בזמן שכל ראש ישיבה במעמדו עמדו לשירותו רכב ונהג צמודים.

מטבעו ובמהותו, יש לדעת, לא היה 'קמצן', וביחס לאחרים היה פורן ונדבן, אך על ממון הישיבה ועבור עצמו הקפיד עד מאד. איש שיחנו שליט"א מסיים את

דבריו בהרגש מופלא: "פרידתו מן העולם היתה מופלאה מתוך התרוממות רוחנית, כאשר סובביו לא ראו אותו כלל במצב של דכדוך, עצבות או דכאון, אלא בשמחה ובחיות כאשר באמנה עמו תמיד. שמעתי מאחד ממקורביו שישב אצלו בשבועיים האחרונים לחייו, ולפתע פנה אליו רבי משה בבקשה שיברר לו את השמועה ששמע כי בעת עריכת ה'טהרה' בהלווית מרן הסבא מסלבודקא זצ"ל אמרו פרקי הלל... כלומר, ידע הוא היטב לקראת מה הולך והתכוון לכך בצורה מרוממת ונעלית, כאשר את כל הבאים לבקר, זקנים וצעירים כאחד, קיבל בשמחה ובהארת פנים מיוחדת, וכך נסתלק מן העולם וזכרו לעד בליבנו".

שיחה מיוחדת קיימנו עם אחד מראשוני תלמידיו, אשר חבש את ספסלי ישיבת 'אור אלחנן' בשנותיה הראשונות.

בראשית הדברים ציין כותב השורות את תחושת הנעימות שזכה לה בעת שפגש פעם באקראי את רבי משה, ובתוככי ליבו נחקה הרגשת הלבביות ומאור הפנים בהם התקבל על ידו. דומה כי כִּלְ מִי שֶׁבָּא בְּמַחֲצֵיתוֹ שֶׁ רַבִּי מֹשֶׁה, יוֹלֵף לְהַעֲרִיד עַל פֶּהר הַפְּנִים הַיּוֹפִיּוֹת בְּהֶם פָּגַשׁ...

אכן, רבי משה זצ"ל מיוחד היה בהארת פנים וחמימות מיוחדת. בכל עת קיבל כל אחד ואחד, תלמידים ושאינם, גדולי תורה ואנשים מן השורה, במאור פנים מופלא. ככלל, התייחסותו לכל אדם היתה נפלאה. בזמנו סיפרו בישיבה כי כאשר רבי משה למד בישיבת חברון, באחד הימים לאחר שהסתיים שיעור כללי מאחד מראשי הישיבה זצ"ל, פגש הוא באחד מבני הישיבה וטפח קלות על שכמו כשהוא מתעניין: 'נו, מה אתה אומר על השיעור?'... ואכן שוחחו הם על הנאמר בשיעור. כעבור זמן מה, הגיע הלה לרבי משה ואמר

לו: 'בזכותך אני נשאר בישיבה'... התברר שהבחור מוצאו היה מחו"ל ומשום מה לא מצא את מקומו בין הבחורים שאף לא התייחסו אליו כראוי לו, ולפיכך ככוונתו היה לעזוב את הישיבה. לפתע, כאשר הגיע רבי משה, התעניין בו ושוחח עמו, הדבר הרים את מצב רוחו והוא גמר אומר להישאר בין כתלי הישיבה ובה עלה ונתעלה עד שנעשה לתלמיד חכם ומרביץ תורה.

אף בעשרות שנות הרבצת התורה שלו, יחסו לבני הישיבה היה מאד קרוב ונעים, וגם שנים רבות לאחר שסיימו ללמוד בישיבה נשארו עמו התלמידים בקשר קרוב של חיבה.

במה התבטאה מסירותו לישיבות שבראשותם עמד?

מסירות הנפש שלו לישיבתו 'אור אלחנן' וליתר הישיבות הקטנות ברחבי הארץ בראשותם עמד, היתה מיוחדת. פעמים רבות נסע הוא לחו"ל עבור הישיבות ושם לא נח ולא שקט אלא היה בפעולה כל העת, עד כדי שאברכים צעירים שהתלוו אליו בנסיעותיו התבטאו שאינם מצליחים להשיג את כושר והספקי העבודה שלו. הוא לא נח לרגע ובודאי שלא היה לו "כבוד רב" מכך, אבל דבקו במטרה להעמיד תורה בעולם, הביאה אותו לתת את כל כולו עבור כך.

מעניין לציין כי בנסיעתו האחרונה לחו"ל בשלהי החורף האחרון, התארך מסע גיוס הכספים למשך כשלושה שבועות כשהוא חוצה בדרכו יבשות ומדינות רבות. היה זה שלא כפי הרגלו למסעות קצרים יותר. כאשר שב ארצה בתקופת חג הפסח, חש בחולשה רבה, אך תלה אותה במאמץ הכביר של הנסיעה הארוכה. לאחר שהחולשה לא פסקה, גם בחלוף ימים ושבועות נוספים, פנה רבי משה לרופאים אשר ערכו לו סדרת בדיקות שבסיומם נתגלה כי המחלה הנוראה מקננת בגופו, רח"ל.

מסעות אלו, כמו גם כל פעילויותיו להגדיל תורה ולהאדירה, כשבראשן הקמת הישיבות הקטנות ברחבי הארץ, נבעו מהתחושה העמוקה שליוותה אותו - "עשיות". מעולם לא נח הוא על זרי הדפנה אלא תמיד היה בהרגשה כי יש לעשות ולפעול. אגב, אהבתו לישיבתו בטבריה, בראשות הגאון רבי אחיקם שבח שליט"א, היתה מיוחדת. זו היתה הישיבה הראשונה בטבריה ובעקבותיה הוקמו בה כמה ישיבות נוספות.

אנו מחזירים את איש שיחנו שליט"א לימים עברו, ימי יסוד ישיבת 'אור אלחנן' על שמו ולזכרו הטהור

רבים וטובים מבוגרי הישיבה, מכל הדורות והסגנונות, טרחו ובאו מכל רחבי הארץ לישיב שוב בצוותא חדא ולחבוש את ספסלי בית המדרש בו התחנכו לאורו של ראש הישיבה. בנוסף יש לציין את העובדה שהוכיחה גם היא ש'אור אלחנן' זו משפחה, בכך שחדר האוכל עמד פתוח כל השנה, כולל בימי בין הזמנים, לטובת אלו שנותרו ללמוד באותם זמנים בהיכל הישיבה.

לעיתים היה רבי משה עורך סעודות "מלווה מלכה" לבוגרי הישיבה בערים השונות. כך, אפוא, בשנה שעברה התקיים האירוע במודיעין עילית, ועל אף שההודעות על כך נשלחו בהתראה קצרה מאד, הרי שרובם המוחלט של תלמידי הישיבה, התאספו ובאו להתחזק ולהסב בצוותא עם רבי משה.

מה פשר התופעה שהביא רבי משה גדולי תורה ויראה למסור שיעורים ושיחות בישיבה?

לדעתי הסיבה נעוצה בכבוד הגדול וההערכה הרבה שחש ורחש לכל תלמיד חכם באשר הוא, ובכדי לייקר את דמותם בעיני בני הישיבה הביא ראשי ישיבות ומשגיחים, מרביצי תורה ודעת, שישאו מדברותיהם וידבקו בדרך. תלמידי חכמים מפורסמים שהו לעיתים בין כתלי הישיבה, ובפרט בתקופת הימים הנוראים, כשמציאות זו משרה אורה מיוחדת על הכל ומרבה את כבוד התורה וחכמיה.

כותב השורות מוסיף ומציין את אשר שמע בשם רבה של ראשון לציון, הגאון רבי יוסף דוד וולפא שליט"א ששח כי באחת השנים בעת שהגיע למסור את דרשת 'שבת הגדול' בבית הכנסת הגדול בעירו, נדהם לראות את רבי משה יושב וממתין לתחילת הדרשה. התברר, אפוא, לאחר מכן כי בהיות ורבי משה שהה בשבת בישיבתו שבראש"צ, ראה הוא חובה לעצמו להגיע לדרשה של המרא דאתרא, על אף המרחק הרב של מספר ק"מ שהיה עליו לעשות בהליכתו ובחזרתו.

איש שיחנו מוסיף כי אכן זו דוגמא נאותה לכבוד הגדול שרחש לכל תלמיד חכם ומוסיף כי לא למותר לציין את הכבוד המיוחד שנהג ברכני ורמ"י הישיבה, כאשר הדבר ניכר על כל צעד ושעל ובכל עת וזמן.

באחת השבתות התארח רבי משה בבית כנסת שהרב המכהן בו שימש אף באחת מישיבותיו ברחבי הארץ. מפליא היה לראות, כיצד בשעה שרב בית הכנסת נשא דברים נשען רבי משה על הסטנדר שלו והיטה את חצי גופו לעבר הרב כשהוא מקשיב

השיחה, לנקודה המאירה את דמותו של מורו ורבו זצ"ל:

"בכל ימי שנתינו בישיבה ואף לאחר מכן, חשנו שזוכים אנו לשהות במחיצת אדם שקיבל וינק מגדולי עולם ומעביר לנו את דרך ומסורת הדורות הבאים, דרך אביו הגדול מרן הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל שהיה תלמידו של מרן הסבא מסלבודקא זצ"ל ולמעלה בקודש. כנאמן לשלשלת זהב זו חניך רבי משה ל'גדלות האדם' ולרוממות של כל התלמידים, כאשר דבר זה השפיע מאד על כל אוירת הישיבה.

פגשתי השבוע אחד מתלמידיו הראשונים של רבי משה, אשר ציין בפני את תחושת ה'משפחתיות' אצל כל חניכי הישיבה לדורותיה. בכוחו ובהשראתו של רבי משה נוצרה בין כל הבחורים, אשר כמובן הגיעו מגוונים שונים, מידת ההשתוות ואחדות במידה מופלאה. הקשר של הבוגרים לישיבה ולראשה, היה מיוחד שאינו בנמצא, וממש היתה ההרגשה של 'משפחה אחת'. כך, לדוגמא, אף למעלה מעשור שנים לאחר נישואי הייתי מגיע יחד עם משפחתי לירושלים לחגוג את יום 'שמחת תורה' בישיבה, כאשר בכל השנים הנהלת הישיבה סיפקה, בהוראתו, אוכל לכל משפחות הבוגרים שבאו לחסות בצילה ביום זה, כאשר היו שנים שרבי משה אף סידר שמשפחות בוגרי הישיבה יתאכסנו בחג זה במלון תמיר.

בשנים האחרונות אף יסד 'בר בי רב' באחד מימי עשרת ימי תשובה, כאשר אחר הצהרים של אותו היום התכנסו בוגרי הישיבה ללימוד סדר שני וסדר שלישי בהיכל הישיבה, ובסיומם מסר רבי משה שיעור כללי על הנלמד בסדרים אלו. ואכן,

כאלו ואחרים לא היו כלל במערכת השיקולים שלו. כך, אפוא, זכורני שהגאון הגדול רבי אפרים ברודיאנסקי זצ"ל היה מגיע לישיבה מידי יום שיש ומוסר שיעורים על הנלמד בישיבה, כשהוא משלב בשיעוריו חידושי תורה שכתבו ראשי הישיבות בדור העבר. גם הגאון רבי אביעזר פילץ שליט"א והגאון רבי משה שפירא שליט"א היו מופיעים בישיבה מידי פעם ומוסרים שיעורים. אף בעבודת המוסר, היה רבי משה מביא בעלי מוסר נודעים שישמיעו שיחות בפני בני הישיבה. כך, למשל, הגה"צ רבי חיים זייצ'יק זצ"ל היה מוסר לעיתים 'שמועס' בהיכל הישיבה, כאשר בכל שנה ביום השני של ראש השנה היה נושא דברי התעוררות לעבודת יום הדין.

אף שיעוריו עצמם היו מעמדות מיוחדים של מסירת התורה. היה לו תענוג מיוחד להעמיד דיוקים ברשי או ברמב"ם ולבנות מכך שיעורים נפלאים. דרך שיעוריו ניתן היה ללמוד כיצד להבין דף גמרא על בוריו וסוגיא כהלכתה. אף בשעות הסדרים היה יושב בהיכל הישיבה ומשוחח בלימוד עם בחורים בעומקן של סוגיות.

ה'עולם' התפעל מאד מהשיעורים שמסר בישיבה בימי מחלתו...

אכן, שיעורים אלו, כאשר בא אל היכל הישיבה כשהוא חולה ומיוסר ועתידו מעורפל בין שמים לארץ, ופתח במסירת השיעור כבימים ימימה כביכול מצבו בריא כאולם, שיקפו נאמנה את כל מהלך ודרך חייו וסופו מעיד על תחילתו. ניתן לומר כי ימי מחלתו והסתלקותו היו בבחינת 'מת ופניו כלפי העם - סימן יפה לו'...

תלמיד נוסף, הר"ג רבי י' פ' שליט"א, מסב את תשומת לבנו בפתח

של מרן הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד זצ"ל, בעל ה'קובץ שיעורים':

איך נקשר להגאון רבי שמחה וסרמן זצ"ל בהקמת הישיבה?

לפני למעלה מארבעים שנה, הגיע הגאון רבי שמחה וסרמן זצ"ל מחו"ל לארץ הקודש וחפץ להקים שם ושארית לאביו הגדול מרן הגאון רבי אלחנן זצ"ל. אחד ממקורביו קישר אותו עם רבי משה זצ"ל, ואכן על ידם הוקמה הישיבה.

אחד הדברים המיוחדים בישיבה היה ששרתה עליה רוח הוד קדומים של מייסדיה מרן הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל והגאון רבי שמחה וסרמן זצ"ל. עבורנו, כבחורים צעירים, הימצאותם של שני זקני תלמידי חכמים אלו בין כתלי הישיבה, הוסיפה רבות לכל האווירה המיוחדת. מלבד עצם דמותם שהשפיעה עלינו רבות, זכינו לקבל מהם תורה ויראת שמים, הן בשיחותיו של רבי מאיר חדש והן בשיעוריו של רבי שמחה וסרמן, שאמנם לרוב לא היו על סדר הנלמד בישיבה, אלא על סדר ספרים אחרים כמו הקדמת המשניות לרמב"ם, אך בהם היה בולל את כל התורה כולה. מן העניין לציין כי בענינים רבים מידותיהם היו שוות. כך, לדוגמא, מידת הענווה והפשטות בלטה אצל שניהם באופן מיוחד. רבי שמחה בענוונותו לא היה הולך עם חלוקא דרבנן. זכורני פעם אחת שהופיע כשהוא לבוש בפראק לישיבה, ניגשתי אליו לנקות כתם קטן שהופיע על הפראק. בתגובה אמר לי: 'זה ה'עונש' על כך שלבשתי פראק'...

רבי משה היה מיוחד מאד באהבת תורה והביא ראשי ישיבות ומרביצי תורה נודעים למסור שיעורים בישיבה, דבר שיכול היה כאילו להאפיל על מעמדו כראש הישיבה, אך חשבונות

אכן, מיוחד ומופלא היה רבי משה בהכרת הטוב הן לקדוש ברוך הוא על טובותיו ורוב חסדיו והן לכל מי שנהג בו טובה. במכתב הסכמה ששהעניק לספר אודות הכרת הטוב, הביא את דברי הגמרא בע"ז (ד', ע"א):

"תנו רבנן מי יתן והיה לבכם זה להם

אמר להן משה לישראל כפויי טובה
בני כפויי טובה בשעה שאמר הקדוש
ברוך הוא לישראל מי יתן והיה לבכם
זוה להם היה להם לומר תן אתה", וכן
את דברי התוספות (ד"ה כפויי טובה)
שכתבו: "לכך קראם כפויי טובה שלא
רצו לומר אתה תן לפי שלא היו רוצים
להחזיק לו טובה בכך", כשהוא מוסיף
כי מדרכו של עולם שאדם עושה טובה
לזולתו, והלה בא להשיב לו כגמולו.

מנסה הוא להתחמק מכך, וזאת משום שאינו חפץ להרגיש חייב כלפיו. ישנו סיפור מיוחד על הכרת הטוב המיוחדת שנהג בה אביו מרן המשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל שביומו האחרון לא חש בטוב והובהל לבית החולים באמבולנס, כאשר נהג הרכב הוציא אותו לעבר בית החולים, קרא לו ואמר לו 'תודה רבה', כשמיד לאחר מכן נסתלק לבית עולמו. עובדא מעין

זו ראינו בבנו רבי משה, כאשר יממה לפני שנפטר, שאל את בני ביתו מתי כבר ראש חודש (נלב"ע יומיים קודם ראש חודש אב. ז' פ'), וזאת כי "רוצה לומר 'מה אשיב'..." אמרו לו סובביו: "עכשיו אנו נמצאים ב'אנא ד' הושיעה נא", כשהם מרמזים למצבו הקשה, אך רבי משה השיב להם: "לא. עכשיו 'מה אשיב', אני מחכה כבר לומר 'מה אשיב'..."

הרב שיהיה לאב...

אחר מיטתו של ראש ישיבת אור אלחנן, נראו גם תלמידים הקרבים לגיל העמידה - ממררים בבכי, חשים יתומים... • בעולם הישיבות הוכר הגאון רבי משה מרדכי הלוי חדש זצ"ל כאדם בעל כוח מיוחד בהשפעה על תלמידיו • בשורות ספוגות דמע, מנסה אחד התלמידים להתחקות אחר סוד כוחו הגדול • "משה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל"

אברהם ישעיהו מילר

באחד הימים לתפילת שחרית בהיכל הישיבה, על מנת לפגוש בו ולהכירו. לאחר התפילה, בעודו תוהה באיזה אופן יפנה לנדיב, נגש ראש הישיבה רבי משה לנדיב, והציג בפניו את ראש הישיבה הצעיר, תוך כדי שהוא מפליג בשבחו ובשבח ישיבתו, בטובת עין שלא תתואר.

את מידת טובת עין זו, שהייתה טבועה בדמו, הטמיע בתוך ישיבתו. הוא חניך את התלמידים ל"עין טובה", וחניך אותם על ידי "עין טובה". הוא חיפש בכל בחור את הטוב, את המאור, את החיובי - ודרכו היה מרים אותו לפסגות.

בחור ששאל שאלה בלימוד, קיבל יחס שנתן לו הרגשה שהשאלה שלו היא הנקודה החשובה ביותר שיש לדבר עליה. לא אחת חזר ראש הישיבה גם לאחר זמן, נגיש אל הבחור בעצמו או קרא לו אליו - והוסיף לו עוד פרט ועוד ידיעה בנוגע לשאלתו, כאילו אין לו לראש הישיבה בעולמו אלא שאלתו של זה.

בחור שהתחיל להתעלות בהתמדה, בלימוד או בתפילה, זכה כעבור תקופה קצרה לקבל מסר מראש הישיבה שהוא רואה ומכיר בעלייתו, ומעודד אותו להמשיך בדרכו זו.

בחורים שהעלו את ה"שיעור כללי" על הכתב זכו לשעה של קורת רוח, כאשר ראש הישיבה עבר על השיעור הכתוב, הוסיף, העיר וביקר, ולבסוף החמיא מכל הלב: "תמשיך לכתוב, אפשר להתעלות מזה הרבה".

תלמיד שהחל להתקשר באופן מיוחד לאחד מרבני הישיבה, קיבל מהר מאוד מסר מחמיא מראש הישיבה, בטובת עין נדירה, עודד את התלמיד, להמשיך בקשר זה ולהעמיק אותו, במקביל גם פנה לאותו ר"מ ושיבח בפניו את התלמיד.

בחורים שהתחילו להוסיף על לימודם ולקבוע סדרי לימוד מעבר למחויב במסגרת הישיבה, זכו לחיזוק מיוחד לכך מראש הישיבה, שעודד

לשונות הראשונים ולחזר אחר הגרסה האמתית והמדויקת ביותר. בדרך זו גם זכה להנחיל לעולם התורה כמה וכמה גילויים נדירים ונחוצים מאוצרות רבותינו הראשונים, אשר גילה בסייעתא דשמיא ובעמל רב, כשהגיע לכתבי יד והוציא אור תעלומה.

"טובת עין" כדרך חיים וחינוך

בימי השבעה, כאשר הגיע רבנו ראש הישיבה הגר"ש אויערבאך שליט"א לנחם בבית האבלים, עמד על הנקודה המרכזית ביותר בדמותו של ר' משה - "עין טובה". שתי מילים המכילות בתוכן את הכל.

טובת עין אינה פרגון חיצוני, אלא הכרה פנימית עמוקה במעלותיו של הזולת. רבי משה לא החמיא או שיבח בחיצוניות; הוא תמיד דיבר מתוך הלב, ומצא באמת מה להעריך ולהוקיר בכל אחד.

בעניין זה הזכירו רבים את מאמר חז"ל (נדרים לח) "לא נתנה תורה אלא למשה ולזרעו וכו' משה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל". אצל ר' משה הייתה נתינת התורה על ידי טובת עין. מרגלא בפומיה דר' משה, בשם אביו מרן המשיג ר' מאיר, הרי האדם נמשך אחרי רעיו וחבריו; אם אדם רואה בחבריו ובשכניו את הטוב והחיובי, ממילא הוא נמשך אל הטוב והחיובי, ואם להפך.

שנה אחת בחג הפסח, הגיע להתארח בירושלים אחד מנדיבי הישיבה, איש בעל נכסים רבים, עשיר גדול ונודע. את מקום התפילה הנוח ביותר עבורו הוא מצא בהיכל הישיבה החביבה עליו, ישיבת 'אור אלחנן'. השמועה על בוא הנדיב לירושלים עשתה לה כנפיים, והגיעה לאוזניו של ראש ישיבה צעיר, שזה עתה פתח את דלתו וישיבתו בעיר הקודש, ולא הספיק עדיין לטוות קשרים עם נדיבים רבים. מששמע אותו ראש ישיבה צעיר על בוא הנדיב לירושלים, הגיע

פינה כאן, וזה לא עניין של סמלים או של תמונות, אלא הרוח, הרוח חיה. כאן יש "גדלות האדם" אמתית, חיה ונושמת.

והוא היה הכל. רוחו הגדולה היא זו שהשרתה את האווירה הזו בכל דבר, החל מראשית היום - בתפילה, בחדר האוכל ובסדרי הלימוד, בזמן המנוחה, בסדרי המוסר ועד לעת השכיבה בלילה, בימי חול ובשבחות, בימים הנוראים, בחגים ובמועדים. אוויר של צמיחה ושל בנייה רוחנית, מתוך נעימות ושמחה, מתוך פרגון ועין טובה.

השיעורים כמנוף לעלייה

אי אפשר שלא להיזכר בשיעורים. שיעוריו של ראש הישיבה נאמרו בחן ובטעם מיוחד. גם למביט באופן שטחי מן הצד, היה ניכר שנאמרו כאן דברים גאוניים, אשר יחד עם זאת מתיישבים היטב בפשט הסוגיה, אך ככל שהעמיקו יותר נמצא בדברים יותר ויותר טעם. ההתבוננות המעמיקה בשיעור לאחר שהסתיים, האירה את השיעור באור חדש, ונתגלו בה דברים אשר לא נשמעו בעת השיעור עצמו. ראש הישיבה מצדו הרבה במאמצים כדי שהשיעורים יהיו ברורים ומובנים. לא אחת מסר "שיעור הכנה" לפני השיעור לחלק מהבחורים, ל"קירבון" או לאחד מ"השיעורים". גם לאחר השיעור הקדיש מזמנו לענות לשואלים, ובנוסף מסר "שיעור חזרה" עבור התלמידים הצעירים יותר.

דרכו בשיעורים הייתה לעמול ולמצוא דרך שהדברים יהיו מיושבים עם לשונות הגמרא והראשונים כפשוטם, ללא צורך בעיקום הלשון, או ב"לאו דווקא". בדרך כלל לאחר השיעור האירו לשונות הראשונים כפי שהם באופן המדויק.

בעמלו כי רב להנחיל תורת אמת לתלמידים, עמל גם לנפות את

ד נח נפשיה, ובין קהל ההמונים שליווה את ראש ישיבת "אור אלחנן" למנוחת עולמים, הרגישו הכל וחשו בכאב הצורב, היוצא מגדר הרגיל.

בכל מקום נראו אנשים מתייפחים בבכי. אנשים מבוגרים וצעירים, החל מבחורים צעירים ועד לאנשים הנראים כבני חמישים, נראו בוכים בכי תמרורים. גם בוגרי הישיבה שעברו עשרות מרחבות של שנים מאז הקימו את ביתם, הרגישו שכעת הם התייתמו.

- מהו סוד הדבר? מהו הסוד המיוחד של רבי משה חדש?

לתאר זאת לא ניתן, לשחזר זאת אי אפשר.

אבל ננסה, נשתדל להעביר ככל הניתן ממה שזכינו לקלוט, מתוך ידיעה ברורה שקשה לתת לדברים את ההגדרה "תיאור" או "קווים לדמות".

דלת פתוחה

זו אינה מליצה, זה כפשוטו ממש. ביום שבו הגיע ראש הישיבה לגור בבניין הישיבה, הסתובבה הדלת סיבוב בן 90 מעלות, נפתחה, ומאז ועד עתה עומדת היא כך על מקומה, ללא תנועה. מעולם לא שבה הדלת ונסגרה.

וברגע שדרכנו על המפתן, נשמע הקול המוכר המקבל את פנינו, ומכאן ואילך נכנסים מבעד לדלת הפתוחה אל הלב הפתוח, בנעימות שאין כמוה. הוא מקבל, משוחח ומאזין. מזהה מיד את הנקודות הטובות, החיוביות, ומאיר אותן באור יקרות, כאילו אינו מבחין כלל בנקודות האחרות, הבעייתיות, אלא מתבונן בחיובי, מעודד, ממריץ ומרומם, ומשם יוצאים כאדם אחר.

וכאשר דורכים על מפתן הישיבה, מרגיש מי שהוא בעל לב נכון ומרגיש, שעל מפתנה של סלבודקא הוא דרך. רוחה של סלבודקא חופפת על כל

והמריץ כל אחד מהם להמשיך בקביעות ולא לסגת ממנה. כשבחור ערך "סיום" היה זה יום חג לכל בני הישיבה, כשפעמים רבות טרח ראש הישיבה להשתתף בעצמו בשמחה. הגיעו הדברים לידי כך, שהישיבה ידעה לא אחת "סיומי ש"ס" שנערכו על ידי תלמידים מהישיבה.

כמה אופייני מה שסיפר חתנו מ"מ הגר"צ וינפלד שליט"א בהספדו, כי בלילה האחרון לחייו עוד מסר לו דברים להעביר לבחורים: "תאמר לבחור פלוני ששמעתי שהתחזק בלימוד, ותאמר לבחור אלמוני ששמחתי מהתעלותו בתפילה". כך חי כל ימיו.

ולא רק לגבי תלמידיו בישיבה הגדולה נהג כך, אלא גם בישיבות לצעירים השונות שהקים - בירושלים, בטבריה, בראשון לציון ובמודיעין עילית. בכל פעם שהגיע, התייחס לכל תלמיד בכבוד גדול. תלמידים משיבת טבריה זוכרים היטב את ההתעניינות שלו בהם ואת שאלותיו האם הבינו את השיעור, האם הם מקבלים את הסברה.

"מאן דנפח מדיליה נפח"

ידוע ומפורסם משלו של אביו, מרן המשגיח רבי מאיר זצ"ל, על הגביע. רבי מאיר היה אומר שמחנך דומה לגביע, עליו למלא את עצמו, ולאחר שהוא עולה על גדותיו, הוא ממלא גם את הכלים שסביבו. ראש הישיבה היה דוגמה חיה לכך: הוא פתח את דלתותיו בפני התלמידים ורומם אותם לעולמו שלו. מהדוגמה האישית שראו למדו דרך חיים להתעלות בתורה, ביראת שמים ובמידות טובות.

אחד התלמידים נכנס פעם לחדרו במוצאי פורים. היה זה לאחר יום שלם שבו באו מאות מתלמידיו לשמוח עמו בשמחת היום, במאור פנים קיבל ושמח עם כל אחד ואחד, רוממות השמחה שלו השפיעה על כולם, והוא גם ניהל את הסעודה ביד רמה. בסוף אותו יום ארוך ומתיש, נכנס אליו התלמיד ומצאו יושב בחדרו, כאשר ערמת ספרים הולכת ומתגבהת על שולחנו. ללא אומר ודברים הוא סחף את תלמידו אל עולמו שלו, כשהוא מכניס אותו לנושא ומסביר לו את הקושיה המטרידה אותו. התלמיד יצא משם לאחר מכן אפוף במושגים של עמל התורה בכל מצב, ובכל מחיר.

מיוחדים במינם היו לילות השבת שלו, שבהם התמיד בלימודו עד שעת לפנות בוקר, ולעתים עד הבוקר ממש. לא אחת יצא לחפש בבניין הישיבה חברותא, לאחר שהחברותא הקודם

הלך לישון.

בחורים שהתעוררו באמצע הלילה, היו יכולים לשמוע מכיוון ביתו קולות לימוד ערים, ולעתים אף ויכוח סוער בעומק הסוגיה, בין שתיים לשלוש בלילה...

בדרך זו אף חניך והדריך את תלמידיו לנהוג. לבחור חדש שהגיע לישיבה וחיפש חברותא, אמר שאם יישב וילמד טוב, בחורים עוד "ירדפו" אחריו ללמוד עמו בחברותא. לפני החתונה הדריך את תלמידיו ואמר להם, שאם יראו בביתם את הקשר שלהם ללימוד ועד כמה לימודם יקר בעיניהם שלהם - זה ישפיע גם על בני הבית, שלא יפריעו להם בלימודם, ואדרבה.

להגביה ולרומם

בטוב עינו הביא לישיבה את טובי הר"מים, תלמידי חכמים מופלגים, תוך שהוא מעודד שוב ושוב את הבחורים לנצל את הכוחות האדירים שבישיבה, ובכלל הזדמנות הפליג בשבחם של רבני הישיבה.

ההערצה שלו אל רבני הישיבה שנתמנו על ידו הייתה עמוקה ביותר. לאחר הסתלקות הגאון רבי יוסף פרבשטיין זצ"ל, מרבני הישיבה, נדהמו בני הישיבה ממספר הפעמים שביקש ממנו ר' משה מחילה, שמא לא נהג בו כבוד מספיק. הדבר היה לפלא, שכן ידועה הייתה לכולם מידת הכבוד המופלגת שנהג בה.

ולא רק לגבי רבני הישיבה. ראש הישיבה ר' משה זצ"ל דאג להביא לישיבה מפעם לפעם דמויות הוד רבות, למען ישפיעו מרוחם על

הבחורים, במיוחד כאלו שזכו להכיר את גדולי ישראל מדורות קודמים. הופעתם של גאוני וגדולי ישראל בישיבה הותירה חותם על התלמידים, חותם שליווה אותם זמן ארוך.

ולא זו בלבד. גם כשהכיר בסגולותיו המיוחדות של בחור או אברך, דאג לסדר לו את המסגרת שבה יוכל להנות אחרים ולהשפיע מסגולותיו. בשנים האחרונות, עם התאכלסות שכונת "גני גאולה" בבני תורה ילידי חו"ל, הקים ר' משה כולל ערב אליו נהרו רבים מתושבי האזור, כשהם ממלאים את היכל הישיבה.

מבין האברכים הכיר ר' משה את בעלי הסגולות המיוחדות שבהם, כשהוא מעודד אותם להשפיע מרוחם על בני הישיבה. כך ארגן שיעור מיוחד בשבתות בענייני "כבוד אב ואם" שנמסר על ידי אחד מחשובי האברכים, כשראש הישיבה טורח לא אחת להשתתף בשיעור בכבודו ובעצמו.

החינוך ל"עין טובה"

את מידת ה"עין טובה" בה ניחן באופן מיוחד, עמל ויגע להחדיר גם בתלמידיו וחינך אליה את בני הישיבה.

גם בהדרכה האישית שנתן לבאים להתייעץ עמו, תפסה "טובת העין" מקום מיוחד. הוא נעזר בכך כמפתח לפתרון בעיות רבות, עוד לפני שהתעוררו. כך היה כשהדריך לחיי נישואין, וכך הדריך ליצירת קשר עם ראש הכולל. את הבחורים שדיברו אתו לפני נישואיהם, הדריך לכבד את ראש הכולל, להקשיב לשיעוריו

וללמוד להעריך אותו. עצה זו הוכיחה את עצמה תמיד.

התלמידים ידעו כי הדבר שיכול להכאיב לו ביותר הוא כשישמע שיש מריבה וחוסר פרגון בין הבחורים. פעם שמע כי ישנם תלמידים צעירים שהוציאו שם רע על בחור מבוגר מסוים וגרמו לו נזק בשידוכים. הדבר כה זעזע אותו, עד שראה צורך לכנס את כל בני הישיבה, למסור להם שיחה חריפה על "בין אדם לחברו" ולהוכיח אותם נמרצות, כי איך ייתכן שבישיבה שלנו יקרה דבר כזה?!

תלמידים מכל התקופות ראו בו דוגמה אישית לטובת עין. הוא נהג כבוד מופלג בכל אדם. לעתים הגיעו לישיבה "אורחים", שבתחילה סברו הבחורים שמדובר בנדיבים התורמים לישיבה, עד שהתברר שמדובר באנשים שראש הישיבה פגש והכיר בדרכים שונות, קירבם בעינו הטובה, והזמינם לבקר בישיבה וליהנות מאורה.

את בני הישיבה חניך והדריך לקבל בעין טובה את כל האורחים הבאים לישיבה. כל אורח שהגיע לתפילת שחרית בשבת זכה לקבל עלייה לתורה, בין אם הוא בוגר הישיבה, שכן, ידיד או 'סתם' אדם. ראש הישיבה תבע מבני הישיבה לכבד את האורחים ולראות זאת בעין יפה, גם אם הרגישו שזה בא על חשבונם.

בעולם הישיבות ידוע הסיפור על אחד מנדיבי עם שירד מנכסיו, ולאחר שנים הצליח לחזור למעמדו כעשיר. אותו עשיר התבטא שהוא ממשיך לתמוך בישיבות אך ורק בזכות ר' משה, היות שהיה היחיד שמר את

התלמידים כבנים

רבים מהתלמידים אהבו וחייבו את הישיבה, עד כדי שגם בימי בין הזמנים חיפשו הזדמנויות לבוא ולהסתופף בהיכל הישיבה. חדר האוכל בישיבה היה פתוח תמיד, וניתנו בו ארוחות גם בימי בין הזמנים. מיוחדים היו ימי חול המועד שבהם התלמידים שהגיעו להשתתף בתפילת שחרית בהיכל הישיבה, זכו להיות מוזמנים לארוחת בוקר בבית ראש הישיבה.

כך היו גם הדברים כאשר נישאו בני הישיבה והקימו את ביתם. הם המשיכו תמיד לשמור על קשר, תוך כדי שראש הישיבה מצדו גם כן ממשיך ומשקיע בהם. בשמחה ובמאור פנים היה מקבל כל ידיעה על "נכד" חדש שנולד, בן או בת לאחד מאלפי תלמידיו האהובים.

היו גם כאלו שהיו טרודים ומיעטו לשמור על קשר, אך גם אלו קיבלו מדי פעם דרישת שלום: "ראש הישיבה שאל עליך", "ראש הישיבה שואל למה אתה לא בא לבקר". תלמידים, בוגרי הישיבה,

שהתקשו בהכנסת בניהם למוסדות חשובים, מצאו אצל ראש הישיבה אוזן קשבת, הוא הרגיש שאינו יכול לסרב לתלמיד שרוצה שהוא ימליץ עבורו, למרות שידע שהוא יידרש

להחזיר למנהלי המוסדות "תמורה" בבוא היום. כן דאג ר' משה שהבחורים הטובים, המוכשרים והמתמידים ישימו עין על כל בני הישיבה, ויפנו

מעתיק השמועה

רבים מתלמידי הישיבה, גם מהתקופה האחרונה ממש, יכולים להעיד שרוחו של מרן המשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל עדיין חופפת על הישיבה ברמה כזו, שאפשר לטעות ולחשוב על תלמידי הישיבה כאילו זכו בעצמם להכירו וללמוד מתורתו.

בישיבה נמצא ריכוז גדול מתלמידי מרן המשגיח, אשר מעבירים את תורתו לדור הבא. ראש הישיבה ר' משה דאג להימצאות רוח זו, והוא זה שהשרה אותה. את התיאור הידוע על ביתו של מרן המשגיח שהיה פתוח לתלמידים במשך כל היום, הכירו בני הישיבה לא מהסיפורים - אלא ממציאות חיה ומוחשית שראו אצל ראש הישיבה.

בכל שנה מציניים בישיבה את דמותם של אותם גדולי עולם שהישיבה צועדת לאורם ובדרכם. ארבעה ימי יארצייט נשמרים בקפידה מדי שנה: בג' במרחשוון יום הזיכרון של הגאון רבי שמחה וסרמן זצ"ל, בכ"ט בטבת יום הזיכרון של מרן המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל, בכ"ט בשבט יום הזיכרון למרן הסבא מסלבודקא, ובי"א בתמוז יום הזיכרון למרן הגה"ק רבי אלחנן וסרמן זיע"א. באותם ימים השתדל להביא דמויות הוד אשר זכו עוד להכיר את אותם גדולי עולם. בנוגע לסבא מסלבודקא הייתה זו מלאכה קשה, עקב השנים הרבות שעברו מאז הסתלקותו.

למרות זאת, זכו בני הישיבה לשמוע כמה פעמים דברים מפי אחד מצעירי תלמידיו, הגאון רבי דב כהן זצ"ל. כמו כן זכו בני הישיבה מספר פעמים לשמוע שיחות ממורנו הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצ"ל, שכאחד מגדולי תלמידיו של ר' אלחנן, הוזמן לישיבה לשאת דברים לזכרו. גם בשנה האחרונה,

מזמנם גם ללמוד עם בחורים חלשים יותר. תמיד הבטיח להם שהם לא יפסידו כלום מטובת עין זו, ואדרבה, רק יתעלו על ידי כך.

"נושא בעול" עם תלמידיו

חלק בלתי נפרד ממידת עין טובה, הייתה מידת "נושא בעול עם חברו" אשר הצטיין בה במיוחד וחינך אליה את תלמידיו.

סיפור מפעם סיפר הג"ר שמעון כהן שליט"א, מרבני הישיבה, על ראשית ימי הישיבה שבהם היה רבי משה זצ"ל ראש ישיבה צעיר, שטרם מלאו לו ארבעים שנה. באותה עת היה אחד מתלמידי הישיבה אשר היה שרוי במצב רוח ירוד. ראש הישיבה ניסה מספר פעמים לדובב אותו ולשוחח אתו, אך הדבר לא צלח. באחד הימים, היה אמור ראש הישיבה למסור "שיעור כללי". חצי שעה לפני השיעור פגש ראש הישיבה את אותו בחור והחל לשוחח אתו, ודווקא אז נמצאה שעת הכושר לפתוח את סגור לבבו של הבחור. באותו יום לא נאמר בישיבה "שיעור כללי" במידות.

מי שזכה לשהות במחיצתו ובביתו ראה בצורה בולטת את העובדה שרוב עסקו היה סביב נשיאה בעול עם חברו. הנושאים שעמדו אצלו על הפרק היו פלוני שצריך עזרה פלונית, ואלמוני העומד בפני קושי, עוד אחד הזקוק לעזרה, ואחר שבישר לאחרונה על שמחה.

גם בזמן שהיה עסוק בשמחות צאצאיו, היו התלמידים חלק בלתי נפרד מאותה שמחה. שמחתו של תלמיד הייתה כעין שמחה משפחתית בביתו של ראש הישיבה. באותו שבוע שחיתן את בנו נערכה שמחת נישואיו של אחד מבני הישיבה; הוא התבטא אז ואמר "השבוע אני מחתן שני בנים".

הדברים התקיימו גם הלכה למעשה. הוא השתתף בכל לבו בשמחת תלמידיו, וגם בעיצומן של ההכנות האחרונות לקראת נישואי בניו, התלמידים הרגישו כי ההתעניינות שלו בהם ובשמחתם אינה נופלת מההתעניינות בשמחת בניו. לא אחת אף הזמין את תלמידיו ואת משפחתם לחוג את שמחת ה"אופרוף" שלהם בהיכל הישיבה.

דאגתו של ראש הישיבה באה לידי ביטוי בתקופות שבין האירוסין לחתונה. הוא התעניין והיה מעורב בכל ההכנות, נשא בעול, הדריך ויעץ, יחד עם הרבנית שתבלחט"א שתמיד נכונה לעזור ולסייע.

אף מתלמידי הישיבה דרש לראות בכל אחד מחבריהם בן משפחה, לדאוג ולעזור לו, לשמוח בשמחתו ולהצטער בצעריו.

ולא לבני הישיבה בלבד, גם בקשר לבוגרי הישיבה בכל אתר ואתר, ניתנה ההרגשה שהם כולם חלק ממשפחה אחת גדולה. לא פעם נדרשו בני הישיבה להרבות בתפילה עבור אחד מבוגרי הישיבה שחלה, גם הבחורים שלא הכירו כלל את האיש נדרשו לנשיאה בעול אתו.

במיוחד בא הדבר לידי ביטוי בימים הנוראים, אז באו רבים מבוגרי הישיבה להסתופף בצלה, בשיחות שנאמרו בימים אלו התייחס ראש הישיבה לכל תלמידי הישיבה ובוגריה לדורותיהם, כאל משפחה אחת גדולה. צערו של כל יחיד מהם היה מקבל ממדים של כלל, והוא דרש מבני הישיבה תוספת חיזוק ותפילה עבור כל אחד מבני החבורה.

למרות זאת, סירב כל השנים לבקש עזרה וסיוע מבוגרי הישיבה. בנו מ"מ הגאון רבי חיים אריה שליט"א, סיפר בימי מחלתו שכמה פעמים, כאשר נקלעה הישיבה למצב כלכלי קשה, הציעו לו לפנות לבוגרי הישיבה – אך הוא סירב. הפעם היחידה שפנה בבקשה לבוגרי הישיבה הייתה בימי מחלתו, כשביקש להתפלל ולהתחזק לרפואתו.

תלמידים יכולים להעיד שהיו אצלו בזמנים הכי בלתי שגרתיים, ולפעמים גם האנשים הכי בלתי שגרתיים, ותמיד זכו אצלו למאור פנים ולרוחב לב. סמוך לישיבה קיים מוסד המטפל באנשים בעלי מוגבלויות שכליות ונפשיות, שלעתים עלו גם לבניין הישיבה. ראש הישיבה נהג בהם בסבלנות ובמאור פנים, עד שהם הרגישו כאילו שהביקורים שלהם מאוד מוסיפים לו.

"לבי ובשרי ידננו"

כל מי שזכה להימנות על תלמידי הישיבה, מתרפק מפעם לפעם על האווירה המיוחדת שהייתה בישיבה בימי חג ומועד. בימים אלו היה ראש הישיבה שרוי ברוממות ובשמחה מיוחדת, שסחפה אחריה את כולם. בחגים שבהם שהו בני הישיבה בין כותלי הישיבה, נערכו השולחנות באופן מיוחד שנתן לבחורים הרגשה של סעודת חג. גם הסעודות נערכו בשימת לב ובטוב טעם כדי להשרות אווירה מיוחדת של חג, ועל כך גם יש להזכיר ולהוקיר את מאמציה הגדולים של הרבנית שתבלח"א.

את האווירה שהייתה באותם ימים בישיבה אי אפשר להעביר במילים,

אבל אולי אפשר להזכיר למי שהכיר את שירת הלל, "בצאת ישראל" ו"מה אשיב" וכן "אודך כי עניתני", שירת "בנה ביתך" לאחר התפילה, ובמיוחד את מסיבות החג שנערכו בבית ראש הישיבה.

במסיבות אלו שערך ראש הישיבה בביתו בחוה"מ פסח, ב"שמחת בית השואבה" בסוכות, ובשבועות אחר הצהריים, ישבו התלמידים ושוררו יחד עם ראש הישיבה ניגונים מסורתיים, מהם ניגונים שהיו מושרים בשיבת חברון בשנים עברו, או ניגונים אחרים שהתווספו במשך השנים. לא ניתן לשכוח את השיר הארוך של "מלך רחמן" הוויז'ניצאי, ה"ותערב" הבלזאי, "אום אני חומה" בשילוב המילים באידיש "לאמיר דערציילען", וניגונים רבים נוספים כמיטב המסורת.

ראש הישיבה שימש כ"בעל תפילה" בישיבה במשך כל השנים. בקרב בני הישיבה נוצר "נוסח" מיוחד אותו יצר ראש הישיבה, והוסיף ושכלל במשך השנים. כבעל רגש עמוק ידע לבחור את הניגונים המיוחדים שביטאו את המסר המיוחד של תפילות היום, ב"חמול על מעשיך"

המיוחד, בניגון המיוחס למרן הגה"צ רבי יצחק הוטנר, ובפיוט "ק-ל דר במוס" בניגון שהתאים למילים אלו. בתפילות הימים הנוראים היה קולו הרם ממלא את ההיכל, והרגש המיוחד מעורר וסוחף אחריו את כל הקהל, וכאשר נאמר הפיוט "ויאתיו" במנגינה המיוחדת של הגה"צ רבי שלום שבדרון, במילים "ויתנו לך כתר מלוכה" ניתן היה למשש את ה"מלכות" באוויר.

צוואתו לדורות

בעת פטירתו הטראגית של הג"ר אי"ש ברמן זצ"ל, מרבני הישיבה בראשון לציון, האבל בישיבה היה גדול וכבד. הבחורים היו במצב רוח מדוכך והתקשו לחזור לתלמודם. כיומיים לאחר האסון התקיימה חתונתו של אחד מחשובי בני הישיבה, בחור מופלג בתורה, יתום מאביו. באותו בוקר כינס ראש הישיבה את כל בני הישיבה, ואמר להם דבר שהיה רגיל על לשונו של ראש הישיבה הגאון רבי שמחה וסרמן זצ"ל.

על הפסוק "ויחל נח איש האדמה ויטע כרם" אמרו חז"ל "חיטה היה לו לזרוע", ביאר הגר"ש וסרמן שנוח ביציאתו מהתיבה ראה עולם חרב, דבר מעציב ומדכא, ולפיכך נטע כרם על מנת לשמח את לבו ולצאת מהעצבות הגדולה. אך חז"ל אמרו "חיטה היה לו לזרוע" – חיטה היא סמל לבניינו של עולם, ללמדנו שבעת האבל והצער הגדול יש להתמקד בבנייה ובעשייה ולא בבקשת דרכים לעידוד ולשמחה. כך אמר רבי שמחה וסרמן לאחר השואה האיומה: כעת יש להתמקד בבנייה ולא בעידוד עצמי.

דברים אלו אמר אז ראש הישיבה בפני בני הישיבה, תוך שהוא קורא להם להשתתף בשמחת חברם המתקיימת באותו ערב ומיד לחזור לתלמודם, על מנת להתחיל ולבנות מחדש.

דומה שאין מתאים יותר מדברים אלו להיאמר כעת בפני אלפי תלמידיו, שעדיין מתקשים להתאושש מהמכה הגדולה בהסתלקותו של ראש הישיבה, כשהוא בעודו בשיא פעילותו. אשר אמרנו בצלו נחיה, נסתלק מעמנו, ולנו לא נותר אלא לקיים את צוואתו זו: לבנות ולבנות.

רסיסי זכרון ודמע / אחד התלמידים

בשמחת בר מצוה שהתקיימה לבן תלמידו המקורב מאד לרבינו רה"י הגר"ש אויערבאך שליט"א, שאף השתתף בשמחה, ביקש אבי הבן מרבינו רה"י שליט"א שישא דברים. לאלתר השיב רבינו שליט"א בהארת פנים ובקצרה: "משה ידבר!" כשהוא מחווה כלפי רה"י זצ"ל.

וכשהגיע רבינו רה"י שליט"א לניחום האבלים אצל בני המשפחה הרוממה, שח לו הרה"ג רבי יצחק חדש שליט"א בנו של רה"י זצ"ל שאביו זצ"ל סיפר ששמע ממרן רה"י שליט"א ששמע ממרן המשגיח רבי מאיר זצ"ל יסוד כביר, שמידת "עין טובה" זה גם לאדם כלפי עצמו. והיה זה חידוש עבור רה"י זצ"ל, שלא שמע זאת מאביו המשגיח זצ"ל.

עוד הזכיר רבי יצחק חדש שליט"א קמיה רה"י שליט"א, שאביו רה"י זצ"ל היה אומר שמשפחת אויערבאך הם "סלבודקא של ירושלים"...

ביציאתו מניחום האבלים, ניגשתי אל רבינו רה"י שליט"א ודיברתי על השבר הקשה ותחושות החסרון העצומות הניכרות בישיבה הקדושה עם פטירת ראש הישיבה זצ"ל. רבינו שליט"א השיב לי בהדגשה: "גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם". הבנתי, שאין זה מאמר חז"ל שאינו נוגע אלינו, אלא עלינו לחיות את זה, להאמין בזה ולהבין שרה"י זצ"ל נמצא למעלה ומשם מעתיר עבורנו, עדי נזכה לראות פניו המאירים בתחיית המתים בב"א.

שמעתי ממר"ר הרה"ג רבי שמואל כהן שליט"א, משגיח בישיבה:

בליל שבת הגדול, אחר שרה"י זצ"ל חזר ממסע כספים ארוך מאוד בחו"ל, הוא היה חלש מאוד. סברו עדיין שזו חולשה זמנית, טרם גילו את המחלה רח"ל. הוא ישב בביתו ללא כוחות. נכנסתי לביתו, עמדנו במרפסת ושוחחנו, ולפתע אני שם לב שעניני זולגות דמעות...

הוא פונה אלי ואומר 'ר' שמואל, תסתכל!... אני מסתכל סביב, לא רואה משהו מיוחד, ואומר לו: "הראש ישיבה, מה?" אני נחרד לראות שעניני נוספות דמע, והוא ממשיך ואומר לי "תסתכל!"

לא הבנתי, ורה"י הסביר בקול רוטט, כשאצבעו מופנית לעבר הכביש: "תסתכל, יש שם פקק (של מכוניות)... יהודים ש"א יודעים מה זה שבת..."

כמה פעמים בשנים האחרונות אמר בכמיהה שצריך לכבד האחד את השני, ורק כך יהיה 'שלוש בית' בציבור החרדי, כשיבינו שאפשר שכל צד ילך בדרכו.

כשמע על מכתבו של המשפיע הגה"צ רבי צבי מאיר זילברברג שליט"א (יבלדחט"א, הם היו ידידים) על סכנת הציידים המשת"פים של הצבא, לקח זאת לליבו. הוא דאג לקבל את המכתב, וקרא זאת בעיון גדול, כאשר לכינתיים נחלש והלך לבדיקות. באותם ימים, ממש סמוך לגילוי המחלה, כשהגיע אליו אחד מתלמידיו הקרובים, קרא לו לשבת לצידו ואמר "בא נלמד זאת ביחד".

שיעוריו של ראש הישיבה היו מופלאים בבהירותם, מתאר באוזנינו בוגר הישיבה רבי יצחק שיינין שליט"א מבני ברק, גבאי בית הכנסת איצקוביץ. "הוא ידע להסביר כל נושא בצורה בהירה וברורה, והשיעורים היו מובנים לכולם; לא היה צריך להיות למדן בעל חוש מיוחד בכדי להבין למה התכוון ראש הישיבה. בלי מתח או לחץ - ישבנו והקשבנו ברוב קשב לשיעוריו המופלאים, שהיו ספוגים באהבת תורה ובעמלה".

הרב שיינין, תלמיד חביב לראש הישיבה הגאון רבי משה מרדכי חדש, אינו מאריך לתאר את שיעורי ראש הישיבה, את גאונותו ואת למדנותו. "על כך דיברו וסיפרו, ועוד ידובר רבות", הוא מציין. "אבל היה אכפת לו מכל אחד ואחד מתלמידיו הרבים בכל השנים, ועל כך אני יכול לספר".

"כשהגעתי לישיבה היו בסך הכל שלושה שיעורים לפניי", מספר הרב שיינין. "בזמני הישיבה עוד הייתה במשכנה הראשון בשכונת עזרת תורה, שם היה בית המדרש, חדר השיעורים וחדר האוכל. הפנימיות של הבחורים היו בדירות בין בתי השכונה. הכל היה בצמצום רב - אולם כבר מתחילת הדרך האווירה והיחס המופלאים היו מה שעשו את הישיבה למה שהיא. בשנים הראשונות זכינו לחוויה בלתי נשכחת: במוצאי שמחת תורה היינו יוצאים מהישיבה ורוקדים בשכונה עד לקריית צאנו - וחזרו לישיבה.

במוצאי יום הכיפורים, למשל, התאספנו בחדר האוכל לסעודה. הייתה זו חוויה בלתי נשכחת. ראש הישיבה אמר: 'לך אכול בשמחה לחמך', והתיישבנו לסעודה. ישבנו, שרנו, שמענו והשמענו וורטים ודברי תורה - ולא 'ברחנו' מהישיבה ברגע הראשון האפשרי. היה לנו טוב בה, במחיצתו של ראש הישיבה.

רק כעבור כמה שנים עברה הישיבה למשכנה הנוסף, בו היו חדרי השיעורים. למשגיח בישיבה, מרן הגאון רבי מאיר חדש זצ"ל, הייתה דירה סמוכה לישיבה, והוא היה מגיע לשם. ראש הישיבה התגורר עם משפחתו בישיבה עצמה, וכך עד שהישיבה עברה למשכנה ברחוב ברחוב אהליאב.

ראש הישיבה היה צעיר למדי כשהקים את הישיבה. היו לו ילדים קטנים אז, והרבנית תבלחט"א השקיעה את כל מרצה בהקמת הישיבה. בנוסף למסירות שבגידול ילדיהם לבדה, במיוחד באותם זמנים בהם כיתת ראש הישיבה את רגליו בבתי נדיבים בחו"ל, השקיעה רבות בישיבה. היא הגיעה לטפל בבעיות שהתעוררו, ותמיד ידעו שאפשר למצוא אצלה פתרון לכל בעיה".

א' נייע זמן! / אלעזר גולד

בכך ועודד אותנו להמשיך בכך; הוא אף שילם מכספו דמי שכירות למבנה הראשון שהיה לנו אז, במשך תקופה לא מבוטלת. בכל פעם שסיפרנו לו ש'הבוגרים רוצים' שיבוא למסור שיחה או שיעור - נענה ברצון והגיע בלי להסס. לפעמים היה זה גם ביוזמתו, כשהתעניין אם יש לו מה לעשות כדי לחזק את האברכים, להקים גמ"ח הלוואות עבורם או להקים מחדש את ה'חניכ'י', לאחר שנסגר. במשך שנים, במוצאי הימים הנוראים טרח להתקשר ולהתעניין איך היה במניין התפילה של הבוגרים - וכבר סיפר ששמע מאחרים שהיה נפלא.

והנה פעם אחת, לפני כעשר שנים, סיפרנו לו שאנו מעוניינים לקיים מלווה מלכה, ונתכבד בביקורו. ראש הישיבה הציע מיד להביא את הכיבוד מהישיבה. אמרתי לו שאוכל לקנות הכל בבני ברק, וחבל שיטרח - אך לא, ראש הישיבה חזר ואמר שיביא הכל עמו. והנה, בהגיע הזמן שנקבע - הופיע ראש הישיבה עם הרבנית בבני ברק, ברכב קטן ועמוס במאכלים למלווה מלכה. עובד מהישיבה הצטרף לסייע בכך - והסעודה הייתה כיד המלך, ערוכה בטוב טעם, מכובדת ונעימה - כשאף לעזרת נשים לנשות האברכים דאג ראש הישיבה.

גם כשנסע לחתונות, לא דרש תנאים מסוימים, וטרח לשמוח עם תלמידיו. לפני כשלושים שנה הייתה בישיבה 'יריקשה', מעין תלת אופן, ששימש את מנהל המשק בישיבה לנשיאת המשאות ולהובלת המוצרים שהוזמנו. כשרצה ראש הישיבה להגיע לישיבה, הוא עלה ל'יריקשה' ללא היסוס. מנהל המשק הסביר לו שהנסיעה אינה נוחה, ולא מתאים שראש הישיבה ייסע ב'רכב' שכזה. 'מה בכך?' תמה ראש הישיבה בכנות. אמנם הכיסא היה שבור, הריפוד כבר נאכל ואי אפשר היה לשבת - אך גם לכך מצא ראש הישיבה פתרון: הוא הרים פיסת קרטון שהתגוללה ברחוב, הניח אותה על המושב וכך סידר לו מקום ישיבה...

לא היה זה הרכב הפשוט היחיד בו השתמש. לפני שנים רבות נסעתי עם חברי למקומות הקדושים, ושם פגשנו את ראש הישיבה עם משפחתו שהגיעו גם כן להתפלל - ברכב ישן וירוק, שכבר אז היה עתיק למדי. הוא לא התפנק, ולא דרש לעצמו 'פיסת עולם הזה'. לעומת זאת, לאחרים, פרגן והיטיב בעין טובה ובשפע.

קצרה היריעה מלהאריך, וקשה עד מאוד להאמין שאנו מדברים על ראש הישיבה שכבר אינו פה עמנו היום. גם בשבעה חשתי שהוא כל כך חסר בינות למנחמים הרבים... חבל על דאבדין ולא משתכחין".

שנכנס. בקמפים שנערכו בימי בין הזמנים ישב עם הבחורים; הוא היה ממש חלק מהציבור, והשפיע עלינו מוטוב ומאהבתו.

גם לאחר עזיבתנו את הישיבה דאג לנו כאב לבניו. הגיע להשתתף בשמחות גם במרחקים, ותמיד התעניין בשלומם של הבוגרים ובדרכים בהן ניתן לסייע ולעזור להם. לי הוא קרא 'הפרזידנט מבני ברק'... וקיבל את פניו - כמו את פני הבוגרים האחרים שהגיעו לבקר - בשמחה ובמאור פנים. היה נעים לשהות במחיצתו, לחוש את שמחת החיים שלו ואת הערכתו וחביבתו לכל תלמיד ותלמיד.

מלבד הסיוע שהעניק לנו, קבוצת הבוגרים בבני ברק, סייע לי באופן מיוחד להכניס את בני תלמוד תורה שחפצתי בו, ולשם כך עירב אדם מהסנט בארצות הברית שהיה לו קשר עם מנהל תלמוד התורה, הגר"י אקרמן זצ"ל. תלמיד אחר שהגיע אליי כדי להזמיניו לשמחת בנו, וסיפר לו שהוא סוחר יהלומים בבורסה - זכה לקבל מראש הישיבה שם של בוגר אחר המתגורר בבלגיה, ועוסק גם הוא במסחר יהלומים. 'אולי תוכלו לעשות עסקים יחד', אמר לו ברוחב לבו".

ענוות חן

"למרבה הפלא", מציין הרב שיינין, "נטמן ראש הישיבה בהר המנוחות. שם קנה לו חלקת קבר, ליד ראש הישיבה הראשון, הגאון רבי שמחה וסרמן זצ"ל. מטבע הדברים, היה מתאים שייקבר בהר הזיתים בחלקת הלוויים, שם נקברו הוריו ועוד רבים מראשי הישיבות. בעל הלשם קבור שם. אך לא, ראש הישיבה קנה לו למנוחת עולמים חלקת קבר ליד רבי שמחה וסרמן, שנפטר ללא זש"ק, ובכך דאג לכך שלא יפסקו אומרי הקדיש על ציונו של ראש הישיבה. הגאון הרב וסרמן זצ"ל היה מגיע לישיבה פעם או פעמיים בשנה, בעיקר בראש השנה, וסועד עמנו. היה לו ולרבנית שולחן מיוחד בשעת הסעודה, ואז גם נשא מדברותיו בפני התלמידים. דוגמה זו רק מלמדת על הכלל. כל חייו לא החשיב את הכבוד ולו במעט. הוא דיבר עם תלמידי הישיבה כאחד האדם, ומעולם לא דרש כבוד לעצמו. אספר לכם", מתחיל הרב שיינין, "איך הגיע פעם למלווה מלכה שערכנו לבוגרי הישיבה בבני ברק. לפני שנים הקמנו בית כנסת 'חניכ'י' לבוגרי ישיבת 'אור אלחנן'. ראש הישיבה תמך

"ראש הישיבה התמסר להקמת הישיבה בכל כוחו. הוא מסר שיעור כללי בריתחא דאורייתא, ונסיעותיו לחו"ל לאיסוף כספים היו פרשה בפני עצמה. אגב", מוסיף הרב שיינין פרט נדיר, "ראש הישיבה היה מדבר בפני הנדיבים על הישיבה, וכשסיים את דבריו - הלך לדרכו. הוא לא המתין לגבות את הכסף - 'אני עשיתי את ההשתדלות שלי', חזר ואמר. הוא חי בעולם גבוה, בביטחון שאינו מצוי".

התלמידים הם הבנים

"ראש הישיבה זצ"ל - היה אב לתלמידיו. הוא לא היה מרוחק ומנותק מהבחורים, הכיר אותנו היטב על כל הצדדים, והיחס אלינו היה - עד כמה שניתן לומר זאת - יחס אבהי וידידותי. זאת אף בשנים שבהם עוד היינו תלמידיו בישיבה. לאחר שבגרנו ונישאנו, יכולנו לשוחח עמו ממבט אחר שמבין יותר את החיים, והקשר התהדק אף יותר.

ובישיבה? הוא היה 'געשמאקער', 'פיינר', אהב אותנו, והיחס היה בהתאם. הקשר עם הבחורים היה קרוב, ותדיר הזמין את בחורים מבני הישיבה להצטרף לסעודות השבת בביתו. הוא עודד את כולם לתלמוד, וזו הייתה משאת לבו - שכולם ישבו וילמדו. 'א' נייע זמן', תבע מפעם לפעם בשיחות החיזוק, וביקש שתשרור בישיבה אווירה של 'פיינער', מלחמתה של תורה.

ישיבת אור אלחנן הייתה הראשונה שדאגה לקמפים הישיבתיים בבין הזמנים, בצורה ראויה. היה זה בעקבות תאונת דרכים איומה בבין הזמנים לפני שנים, כאשר קבוצת בחורים נסעה ברכב בכביש בים המלח. בתאונה הקטלנית נהרג בחור יקר מבני הישיבה, והאווירה הייתה קשה ומתוחה מאוד. פחדנו לצאת מהישיבה, ההספדים, השבעה והאבל השפיעו עלינו מאוד. הרגשנו לחץ פנימי עמוק. כעבור שנה החליט ראש הישיבה לארגן באופן מסודר תכנית לבני הישיבה. ארגנו אנחנו טיול בן יומיים, והבחורים התאספו לפני הטיול ואחריו. רק כעבור כמה שנים נערך הקמפ בצורה מסודרת יותר, והכל במטרה להעניק דרך כשרה ובטיחותית להחליף כוח בימי בין הזמנים.

בישיבה חשנו כי האחדות חשובה לו, והיחס שלו לבחורים כאל בני משפחה, תרם מאוד לתחושת המשפחתיות שהלכה והתפתחה בישיבה, עם כל מחזור תלמידים חדש